

Ti begreber for frihed

→ mødefunktion hvor mennesket drager nytte af hinandens opfindsomhed og nysgerrighed i stadig nye kropslige møder. Heraf følger at kroppens relation til magten aldrig kun er en disciplinerende indespærring, den er også dens mulige omvendt. For når sjælen (*mens*, sindets aktivitet) ikke er adskilt fra kroppens aktivitet, betyder det samtidig at sjælen kun tænker i den udstrækning at den er påvirket af kroppens indtryk og bevægelser, at den altså ikke kun tænker med kroppen, men sammen med den, og derfor går menneskets frihed altid gennem kroppen. Jo mere magt kroppen har, jo større frihed har sjælen, med en parafrase fra Spinoza.

Mennesket anses her for i enhver henseende at være et kropsligt væsen, ånden er dybt inkarneret i kødet, og kødet er en beåndet ting, dvs. én blandt verdens mangfoldige beåndede ting. Tingene, som udgør verdens natur, er nemlig altid både stof og ånd. Sagt på en anden måde: Naturens fysik er åndelig. Bevidstheden er at ligne med et sekundært modtagerapparat, en svamp der suger verdens åndelige safter til sig og udtrykker dem, så godt den nu kan, men den tænker udelukkende verdens tanker.

Frihedskampen er som Montag understreger ikke et spørgsmål om «hvordan vi skal sikre større retigheder og garantier for vor uaf-

hængighed og autonomi, hvordan vi skal hindre den herskende ideologi at infiltrere vor inderligheds aller helligste, eller hvordan vi skal transcenderer det som behersker os for gennem tanken at negere de eksisterende forhold og forestille os deres utopiske modsætning. *Dilemmaet drejer sig snarere om at øge vor magt, at mindske de kræfter som individer og adskillere os og således hindrer os i at forene os med andre*, for mere effektivt og med større styrke handle og tænke for vor frigørelse.»⁸

I denne forstand skaber Spinoza grundlaget for en kritisk social tænkning som ikke hylder enheden og enevældet (Hobbes og Hegel), men det mangfoldige demokrati og borgerens tanke- og ytringsfrihed, herunder den kritiske og eksperimenterende tænkning som staten og samfundets virkelige formål.

© norske LMD

- 1 Antonio damasio, *På leting etter Spinoza. Gleder, sorg og den følelse hjernen*, Pax forlag, Oslo, 2004, s. 218.
- 2 Althusser, *Reading Capital*, NLB, London, 1977.
- 3 Se Genevieve Lloyd, *Spinoza and the Ethics*, Routledge, London, 1996, s. 16.
- 4 Warren Montag, *Bodies, Masses, Power. Spinoza and his Contemporaries*, Verso, 1999, s. xxi.
- 5 Spinoza, *Theological-Political Treatise*, Hackett Publishing Company, Minneapolis, 1991 s. 266.
- 6 Spinoza, se over, s. 118-19.
- 7 Spinoza, *Etik*, del 3, anmærkning til læresætning 2, s. 82.
- 8 Warren Montag, «The Soul is the Prison of the Body: Althusser and Foucault 1970-1975», *Yale French Studies* 88, 1995, s. 76-77. Se også Montag, «Mot en ny læsning av Althusser: Kunstens materialitet», *AGORA*, nr. 4, 2007, s. 110-132.

DET GODE OG DET ONDE.

FOR SPINOZA finnes det gode og det onde ikke som noget udenfor det nyttige og det unyttige, det vil sige udenfor glæden og sorgen der gennemtrænger os. «Ved godt vil jeg forstaa det, som vi sikkert ved er os til Nytt» (*Etik*, E4D1); «Ved ondt derimod [vil jeg forstaa] det, som vi sikkert ved forhindrer, at vi er i Besiddelse af et eller andet Gode.» (E4D2). Det gode og det onde er relative begreber. Det gode knytter sig til det der øger vår handlekraft og det onde (dvs. det dårlige) til det der svækker den. Vi kender kun det gode og det dårlige fra glædens og sorgens følelser som vi er bevidste om. Det gode og det dårlige må oversættes til kraften og magtens sprog. «Ved Dyd og Kraft forstaa jeg det samme...» (*Etik*: IV. Def. 8. p. 134). Til de triste følelser hører ikke kun skyld, anger, at tænke på døden, men også håb, frygt og trang til sikkerhed, ideer, som alle angiver en mangel i erkendelsen. Hvis vor tanke- og handlekraft øger, øges også vår dyd. Dermed vil det menneske der erfarer øget kraft, søge mod at kombinere med andre, at udveksle og forbinde med mere kraftfulde, dynamiske forbindelser end det som vi hver for sig kan gøre alene. Det 'gode' eller 'nyttige' definerer Spinoza da også som det menneskelige legemes påvirkning af ydre legemer på mangfoldige måder. (E3L51) (*Etik*, III.) 'Det gode' er navnet på de livskræfter der øger kraften og glæden. Princippet er at «ingen har endnu lært os hvad kroppen er i stand til.» (E3S).

GUD.

«**DEUS SIVE** Natura», «Gud eller Naturen». Denne sætning danner grundlaget for den store skandale og den store misforståelse. At hæve naturen til Gud, fuldbyrder ideen om 'panteismen', dermed på den ene side læren om Gud som læren om naturens ånd og sjæl; på den anden side afskrivelsen af Guds annenhed. Gud er ikke en person, Gud har heller ingen vilje, hensigt og endeligt formål. Gud er endelighedens uendelige substans uden begyndelse og slut, uden eksterioritet, uden indre organisk lukkethed. Det finnes ikke et sted for denne uendelige substans. Denne substans er naturens kræfter og love, der fremhæver en fysik, ikke for hvad kroppe er, men hvad de kan og ikke kan. Dermed bliver det ikke muligt at henvise til sjælen som et udenomlegemligt princip. Spinozas Gud er navnet på en skabende kraft og ikke en skaber. Gud er ingenting udenfor sine virkninger, udenfor sine effekter, der påvirker eller ikke påvirker andre legemer, herunder mennesker. Gud er ingen person, men en altomfattende realitet uden nogen forhåndsgivne intentioner. Troen på Guds sande hensigter og 'finale årsager' (causa finalis) styrer menneskene ind i «uvidenhedens fristed» (E1App). Denne måde at konstruere Gud på i sit eget billede er en flugt væk fra virkeligheden der skaber passive følelser som styrer menneskenes liv. Spinoza argumenterer mod denne tilflugt og viser i stedet hvordan naturen, Gud og substansen (en helhed der hver gang er på spil) skaber sine virkninger i de singulære og forskellige udtryk.

ÅND.

ÅNDEN ER kroppens idé, «og intet andet» (E2P13). Ånd er det samme som kroppen set fra tankens vinkel. Ånden er ikke en separat del, en substans ved siden af kroppen. Den er ikke herrer over kroppen. Enheden af ånd og krop kan aldrig konkurrere med den interaktive model: «Legemet kan ikke bestemme Aanden til at tænke, og Aanden ikke Legemet til Bevægelse eller Hvile eller til noget andet» (E3P2). Enheden af ånd og krop udfolder og udvikler sig simultant ud fra to forskellige ordrer, der hver gang eksperimenterer ud fra hver sin måde, men med samme stemme. Det er disse parallelle aspekter ved den samme virkelighed, to facetter af de samme ting der udgør mennesket.

VENSKAB.

«**[D]ET FRIE** menneske gør sig umage for at knytte de andre mennesker til sig i venskab.» (E4P70D1). Spinoza afviser den personlige Guds religiøse åbenbaringer, der afstedkommer teologiens uvenskab. Omvendt er opgaven for det levende menneske gennem forstandens omgang med Gud som nødvendig kraft, at betragte denne, i lighed med naturen, som et totalt upersonlig hele, der er i stand til at elske andre mennesker, fordi det er det mest nyttige for denne menneskets rolle i naturens hele, i det større fællesskab. Venskabet er kvalitativt en relativ størrelse, men kun ved at gå sammen kan mennesket øge sin kraft og gøre ting de ikke ville kunne gøre alene. (E4P35C1). «[D]et er derimod saaledes fat med dem [menneskerne], at de som oftest er misundelige og hinanden til Besvær. Men nu kan de ikke desto mindre næppe udholde et ensomt liv, saa at hin definition, at Mennesket er et paa Samfundsliv anlagt Dyr, vender kraftigt Bifald hos de fleste» [...] Lad altså bare satirikerne spotte, saa meget de vil, over de menneskelige Ting, og Teologierne forbande dem og Melankolikerne prise, saa meget de kan, det ukultiverede og landlige Liv og foragte Menneskene og beundre Dyrene, de vil dog erfare, at Menneskene ved gensidig Hjælp meget lettere skaffer sig det, de trænger til, og kun ved forenede kræfter kan undgaa de Farer, som truer overalt.» (EIV.P. 153). Mens ideen om selvbevarelse hos Hobbes fører til alles krig mod alle, er den hos Spinoza netop en forudsætning for at man kan være noget for andre, for fællesskabet, være ansvarlig, være givende. Når mennesket er mest dedikeret til at udfolde sig selv, det som fremmer ham selv, er mennesket samtidig til mest fordel for hverandre.

BEGÆRET.

SPINOZA GØR begæret til menneskets essens. Det er kraften til at eksisterer der animerer alle ting, menneske såvel som dyr, træer såvel som planter. Forskellen på mennesker og andre ting er at mennesker er bevidste om sit begær, sine tilskyndelser og drifter der bestemmer evnen til at bevare sig selv (conatus). Den erotiske drift reserverer Spinoza til termen «libido» og «cupiditas» («Vellyst er også drift», E3D48). Begæret er den kraft der eksisterer i enhver ting, den kraft der hvert øjeblik udfolder og bevarer sin eksistens (E3P6). Men dette begreb kan ikke reduceres til et spørgsmål om overlevelse eller et ubevægeligt styrende princip. Væren er for Spinoza ikke en opsparet kapital, hvormed man bevarer alt der er,

men en handlekraft hvis variation er bestemt af mødet med andre kroppe. Princippet om selvbevarelse (conatus), om at «hver ting stræber efter at forblive i sin væren», handler om at man i hver en situation eller møde tilstræber at effektuere en magt, der gør det muligt at påvirkes på flere måder samtidig, det vil sige ved at udføre flere handlinger og til at påvirkes på flere måder samtidig, der øger kraften til at påvirke og blive påvirket. Denne proces adskiller mennesket fra dyret og tingene, men forpligter det også. Fælles er dog at samtlige levende organismer i større eller mindre grad søger at udfolde og bevare deres kraft, det med størst mulig præcision tilhører dets samlede eksistens.

Pete Best

- the man who put the beat in Beatles

Pete Best var den originale trommeslageren i The Beatles, og omtales gerne som "the man who put the beat in Beatles". Med sin fængende sekstitallsmusik er bandet populært over hele verden og stadig på turne. Pete Best Band er inviteret i forbindelse med Schizofrenidagene 2010. Benytt denne enestående anledningen til å opleve en legende i levende live.

Konsert med Pete Best Band

Torsdag 4. november i Stavanger Forum kl. 20.30.

Billetter kr. 380,- bestilles på telefon 51 93 88 05, psykopp.no eller kjøpes i døren.

Psykiatrikonferansen
Schizofrenidagene
i Stavanger

STAVANGER
KUNSTMUSEUM

MUST

STIFTELSEN
PSYKIATRIK OPPLYSNING

Stavanger Universitetssjukhus
Helse Stavanger HF
Psykiatrisk divisjon

TIPS
TIL OPPMÆRKSOMHET
OM BEHANDLING AV PSYKOSER

schizofrenidagene.no